

U predmetu Grejndžer*,

Evropski sud za ljudska prava, zasedajući, shodno članu 43 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu "Konvencija") i relevantnim odredbama Poslovnika suda, kao sudsko veće sastavljeno od sledećih sudija:

g-din R. Risdal, predsednik

g-din F. Mačer

g-din L.-E. Petiti

Ser Vinsent Evans

g-din C. Ruso

g-din J. De Mejer

g-din S.K. Martens

a u čijem sastavu su se nalazili i g-din M.-A. Ejsen i g-din H. Pecold, sekretar i zamenik sekretara Suda,

nakon većanja bez prisustva javnosti 26. oktobra i 19. februara 1990. godine,

izriče sledeću presudu, usvojenu zadnjepomenutog datuma:

* Napomena Sekretarijata Suda: Predmet je zaveden pod brojem 2/1989/162/218, gde prvi broj označava redosled predmeta upućenog na razmatranje Sudu tokom te kalendarske godine (označene drugim brojem). Pretposlednji broj označava redosled predmeta upućenog na razmatranje Sudu od njegovog osnivanja, a poslednji broj redosled podneska (Komisiji) koji mu je prethodio.

O POSTUPKU

1. Predmet je na razmatranje Sudu 27. februara 1989. godine uputila država Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske (u daljem tekstu "Država"), i 16. marta 1989. godine Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu "Komisija") pre isteka roka od tri meseca predviđenog članovima 32 (st.1) i 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 11932/86) protiv Ujedinjenog Kraljevstva koju je Komisiji 5. decembra 1985. godine uputio britanski državljanin g-din Džozef Grejndžer, u skladu sa članom 25.

Predlog Državed odnosio se na član 48 Konvencije a zahtev Komisije na članove 44 i 48 i na deklaraciju kojom je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo obavezu nadležnost Suda (član 46). Cilj predloga i zahteva je bio dobijanje odluke Suda o tome da li predmetne činjenice ukazuju da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu člana 6 (st.3.c) Konvencije.

2. U odgovoru na upit postavljen shodno pravilu 33 (st.3.d) Poslovnika Suda, podnosilac predstavke je izjavio da želi da uzme učešća u postupku pred Sudom i u tu svrhu imenovao advokata koji će ga zastupati (pravilo 30).

3. U sudsko veće su postavljeni sledeći članovi: po službenoj dužnosti, Ser Vinsent Evans, izabrani britanski sudija (shodno članu 43 Konvencije), i g-din R. Risdal, predsednik Suda (pravilo 21, st.3.b). Dana 30. marta 1989., predsednik je, u prisustvu sekretara Suda, žrebom odredio imena preostalih sedam sudija, i to: g-din F Mačer, g-din R. Mekdonald, g-din C. Ruso, g-din J. De Majer i g-din S.K. Martens (član 43 Konvencije i pravilo 21, st.4). Naknadno je rezervni sudija g-din L.-E. Petiti zamenio g-dina Mekdonalda, koji nije bio u mogućnosti da prisustvuje raspravi (pravilo 22, st.1 i pravilo 24, st.1).

4. G-din Risdal je preuzeo ulogu predsednika sudskog veća (pravilo 21, st. 5) i preko sekretara stupio u kontakt sa državnim agentom Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, delegatom Komisije i zastupnikom podnosioca predstavke kako bi utvrdio njihove stavove o neophodnosti pismenog postupka (pravilo 37, st.1). U skladu sa nalogom koji je tada izdat, sekretarijat je 23. juna 1988. primio memorijal Vlade.

5. Nakon konsultacija preko sekretara sa stranama koje će se pojaviti pred Sudom, predsednik je 30. avgusta 1989. godine naložio da usmena rasprava započne 23. oktobra 1989. godine (pravilo 38).

6. Javna rasprava je održana u Zgradi Ljudskih prava u Strazburu 23. oktobra. Sud je pre rasprave održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su istupali:

(a) u ime Države

g-din M. Vud, advokat, iz Ministarstva inostranih poslova i Komonvelta, u svojstvu agenta.

g-din A Rodžer, QC¹, javni tužilac za Škotsku

g-din R. Rid, advokat, pravni zastupnik

¹ QC (Queen's Counsel) - savetnik krune, počasna titula koja se u Britaniji daje uglednim advokatima (prim.prev)

(b) u ime Komisije

Ser Bazil Hol, u svojstvu delegata

(c) u ime podnosioca predstavke

g-din Dž. Karol, advokat sa pravom zastupanja pred sudom

Sudu su se obratili g-din Rodžer u ime Države, Ser Bazil Hol u ime Komisije i g-din Karol u ime podnosioca predstavke. Dati su i odgovori na pitanja koja je postavio Sud i dva člana sudskog veća.

7. Sekretarijat je 12. oktobra 1989. primio jedan dokument od Komisije, a na raspravi i nekoliko od Vlade. Dana 30. oktobra je podnosilac predstavke podneo dodatne podatke o odštetnom zahtevu u skladu sa članom 50 Konvencije koje je podneo 11. oktobra; zapažanja Vlade i Komisije u vezi sa tim zahtevom i naknadne opaske podnosioca predstavke u vezi sa njima je Sekretarijat primio 5., 14. i 28. decembra.

O ČINJENICAMA

I. Konkretni okolnosti predmetnog slučaja

A. Suđenje u predmetu Laferti

8. Niz ozbiljnih incidenata između suprotstavljenih grupa u Glazgovu početkom osamdesetih godina prošlog veka kulminirao je podmetanjem požara u privrednom objektu a nakon njega i napadom molotovljevim koktelom na privatni stan čija je posledica bila smrt šest članova iste porodice.

9. G-din Grejndžer, britanski državljanin rođen 1960. godine sa prebivalištem u Glazgovu, saslušan je od strane policije tokom istrage; 23. i 25. maja 1984. godine je dao izjave koje je potpisao i u kojima je izneo detalje o izvršenju pomenutih krivičnih dela i naveo imena odgovornih, t.j. Tomasa Lafertija i šest drugih lica. Tužilac je te izjave smatrao važnima i one su predstavljale značajan osnov za odluku da se protiv pomenutih lica podigne optužnica. Preduzeti su mere da se podnosilac predstavke zaštiti do suđenja.

10. Suđenje Tomasu Lafertiju i šestorici drugih lica po optužnici za, između ostalog, podmetanje požara i ubistva obavljeno je pred Vrhovnim krivičnim sudom u Glazgovu septembra meseca 1984. godine. G-din Grejndžer je bio glavni svedok tužilaštva, ali je u svom iskazu na sudu izjavio da o predmetnom slučaju ne zna ništa. Takođe je demantovao da je dao gorepomenute izjave, i tvrdio da je izjave izmislila policija i da je izvršila pritisak na njega da ih potpiše.

B. Suđenje podnosiocu predstavke zbog davanja lažnog iskaza

11. Ubrzo nakon toga, podnosilac predstavke je uhapšen i krivično gonjen pred Vrhovnim krivičnim sudom za davanje lažnog iskaza. Period pre i za vreme suđenja je proveo u pritvoru. Ukratko, u optužnici protiv njega je navedeno da je tokom davanja iskaza na suđenju Lafertiju lažno:

- (a) naveo da su oznake na planu koji je bio nacrtao uneo po nalogu pripadnika policije a ne svojevolutno;
- (b) demantovao da je dao detaljnu izjavu policiji 23. maja 1984. godine o podmetanju požara;
- (c) demantovao da je dao detaljnu izjavu policiji 25. maja 1984. godine o ubistvima;
- (d) tvrdio da su pripadnici policije na njega vršili psihički i fizički pritisak i primorali da potpiše izjave koje su prethodno oni sami bili pripremili;
- (e) pretvarao da je pravnom zastupniku rekao da su ga fizički napali pripadnici policije i primorali da potpiše izjave protiv svoje volje.

12. Podnosilac predstavke je primio pravnu pomoć za pripremanje odbrane od strane njegovog pravnog zastupnika i zastupanje pred sudom od strane nižih i viših pravnih zastupnika.

Državu je zastupao glavni javni tužilac za Škotsku (vidi tačku 29 dole), budući da je smatrano da ozbiljnost optužbi zahteva prisustvo višeg tužioca kao i da najstariji zamenik javnog tužioca², koji je zastupao tužioca u suđenju Lafertiju, bude pozvan da svedoči na suđenju podnosiocu predstavke.

Nakon suđenja koje je trajalo četiri nedelje pred Vrhovnom krivičnim sudom u Glazgovu, februara meseca 1985. godine sud podnosioca predstavke proglašava krivim po prvoj, drugoj i četvrtoj tački optužnice, petu odbacuje, a za treću zaključuje da nije dokazana³. Izrečena mu je kazna od pet godina zatvora.

U vezi sa određivanjem nadoknade troškova pravne pomoći optuženom, sudija je potvrdio da je predmet bio posebno dugotrajan, složen i težak.

C. Žalba podnosioca predstavke na presudu

13. Pravni zastupnik podnosioca predstavke je najavio nameru ulaganja žalbe na presudu (vidi tačku 27 dole). Pravna pomoć dodeljena u vezi sa suđenjem za davanje lažnog iskaza obuhvatala je ovaj rad, kao i savet advokata o izgledima žalbe, pribavljanje mišljenja pravnog savetnika o istom pitanju, sačinjavanje žalbe sa obrazloženjem iste, ulaganje žalbe i podnošenje zahteva za odobravanje pravne pomoći kojom bi se pokrili troškovi zastupanja na raspravi o žalbenom postupku.

² U škotskom pravnom sistemu, koji se znatno razlikuje od engleskog, postoje dve institucije "Službenika suda" - "Solicitor General" (Javni tužilac) i "Advocate General" (generalni pravobranilac) - i jedan i drugi zastupaju Krunu, t.j. državu.

³ Škotski pravni sistem obuhvata i instituciju "nedokazanosti" optužbe.

14. Zahtev za nadoknadu za pravnu pomoć podnet je u ime g-dina Grejndžera, koji nije bio u mogućnosti da sam pokrije te troškove, Komitetu za pravnu pomoć za Vrhovni sud Društva advokata Škotske (vidi tačku 30 dole). Uz zahtev je priložen memorandum, kopija žalbe na presudu (sa pridodatim obrazloženjem), kao i završna izjava sudije poroti na suđenju podnosiocu predstavke; kasnije je podnet i prepis optužnice i informacija o prethodnim osudama.

15. Komitet je materijale koje je primio smatrao nedovoljnima i zamolio je advokata podnosioca predstavke da podnese i mišljenje pravnog savetnika o izgledima žalbe, što je isti i učinio 4. jula 1985. godine.

Pravni zastupnik je već bio pribavio takvo mišljenje, 14. maja 1985. godine, od starijeg i mlađeg advokata koji su zastupali g-dina Grejndžera na suđenju; posebno stariji je imao velikog iskustva u žalbenim postupcima pred Vrhovnim krivičnim sudom. Autori mišljenja su zaključili da ne bi mogli da preporuče da se žalbeni postupak nastavi: po njihovom mišljenju ni jedan ni drugi osnov koji se mogao navesti za žalbu nije bio dovoljno potkrepljiv da bi imao razumne izgleda da uspe, a da u svakom slučaju nisu postojali realni izgledi da se sud zadovolji da je bilo došlo do sudske zabluda (vidi tačku 26 dole).

Advokat je Komitetu takođe podneo i kopiju pisma upućenog 23. maja 1985. godine njegovim agentima u Edinburgu u kojem je naveo da se ne slaže sa mišljenjem zastupnika. Mada je 5. februara 1985. za svrhu suđenja podnosiocu predstavke bio pribavio psihijatrijski nalaz prema kojem je podnosilac predstavke bio osrednje inteligencije ali je slabo vladao engleskim jezikom i slabo razumeo pisane materijale, o tome nije obavestio Komitet, niti je u bilo kakvom materijalu koji je podneo Komitetu pomenuo bilo kakva intelektualna ili jezička ograničenja svog klijenta.

16. Odlukom od 11. jula 1985. godine koju je označio kao konačnu, Komitet je odbio molbu, jer nije bilo dokazano da g-din Grejndžer poseduje stvarni osnov da podnese žalbu (vidi tačku 31 dole).

17. Podnosilac predstavke je ipak nastavio da prima savete i pomoć od pravnog zastupnika i odlučio je da nastavi žalbeni postupak. Osnov je bio isti kao i onaj koji je advokat naveo u mišljenju iz maja 1985. godine (vidi tačku 15 gore). Podnosilac predstavke je ostao na stanovištu da je postojala sudska zabluda (vidi tačku 26 dole), i to kako sledi (ukratko):

(a) za vreme ispitivanje pripadnika policije, sudija se bio umešao opaskom - za koju se tvrdilo da se svodi na preuranjeno pravno uputstvo poroti i da je netačna - da je rezonovanje odbrane nekompetentno i nebitno;

(b) sudija je pogrešio kada je prihvatio kao dokaz izjavu podnosioca predstavke datu 23. maja 1984. godine bez obzira na primedbu odbrane da je ista neprihvatljiva jer je u pitanju pisana izjava svedoka, to jest izjava koju je potencijalan svedok dao u kasnoj fazi istrage i u kojoj je dao pregled verovatnih iskaza koje će dati na predstojećem suđenju;

(c) sudija je pogrešio kada je odbacio još jednu primedbu na prihvatljivost iste izjave, naime da su u pitanju dokazi o krivičnim delima za koje podnosilac predstavke nije bio optužen i da bi to dovelo do prejudiciranja;

(d) sudija je pogrešio kada je porotu obavestio da ne bi bilo nepošteno da pripadnik policije - ako je stvarno verovao da će njegovi pretpostavljeni podnosioca predstavke koristiti samo kao svedoka - kaže podnosiocu predstavke, pre pribavljanja pomenute izjave kao i određenih skica, da neće biti optužen niti za kakvo krivično delo;

(e) sudija je pogrešio kada je odbacio podnesak odbrane da dokazi koje je podnosilac predstavke dao prilikom suđenja Lafertiju nisu bili "materijalni" i kao takvi nisu mogli da predstavljaju osnovu za optužbu za krivokletstvo.

18. Žalbeni postupak je održan pred tročlanim apelacionim većem Vrhovnog krivičnog suda u Edinburgu 27. septembra 1985. godine. Državu je ponovo zastupao Javni tužilac za Škotsku, kao i mlađi advokat i jedan član Krunskog tužilaštva (vidi tačku 29 dole).

Budući da je odbijanje molbe za pravnu pomoć onemogućilo podnosioca predstavke da ima zastupnika a niži advokati nemaju pravo da zastupaju klijente pred Vrhovnim krivičnim sudom, g-din Grejndžer je sam izneo žalbu. Pročitao je izjavu koju je sačinio njegov advokat u kojoj su detaljno date pismene osnove za žalbu. Vrhovni tužilac je odgovorio, govoreći pred sudom oko devedeset minuta.

19. Osnovno pitanje razmotreno na raspravi bilo je da li bi sud mogao da odlučuje o osnovu pod (b) žalbe (vidi tačku 17 gore) bez razmatranja transkripta relevantnih delova izvođenja dokaza na suđenju podnosiocu predstavke. Bez obzira na suprotstavljene argumente Javnog tužioca, sud je odlučio da to ne bi bilo moguće. Sud je naložio da se pripremi pomenuti transkript a novo ročište zakazao za 6. mart 1986. godine. Advokat podnosioca predstavke je kasnije uzeo učešća u pripremi transkripta.

Nakon ovog odlaganja g-din Grejndžer nije obnovio molbu za dodelu pravne pomoći niti tražio da se odluka o njoj preispita, niti je Komitet za pravnu pomoć obavestio o nalogu suda.

20. Na narednoj raspravi je podnosilac predstavke opet pročitao govor koji je sačinio njegov advokat koji se ticao svih osnova za žalbu. Mada je sud naglasio da želi da čuje jedino podneske u vezi sa osnovom (b), dozvolio je podnosiocu predstavke, koji nije bio u stanju da razume pravne nijanse, da pročita ceo govor.

21. Vrhovni krivični sud je jednoglasno odbacio žalbu po svim osnovima. U pisanoj presudi je predsedavajući veća Lord-sudija Klark detaljno razmotrio sve osnove i naveo da niti jedan od njih nije potkrepljiv i da nije bilo došlo do greške suda (vidi tačku 26 dole). Podneske podnosioca predstavke je opisao kao "dobro sačinjene i jasno izražene".

22. G-din Grejndžer je iz zatvora otpušten 16. jula 1988. godine nakon što je otslužio dve trećine kazne a ostatak mu je oprošten.

D. Referenca Ministra škotskog pravosuđa

23. Dana 23. septembra 1985. godine - jedan dan pre prve žalbene rasprave - Ministar škotskog pravosuđa je u skladu sa članom 263A škotskog Zakona o krivičnom postupku iz 1975. godine (vidi tačke 32 i 33 dole) podneo Vrhovnom krivičnom sudu zahtev za mišljenje u vezi sa dvema pravnim pitanjima koja su proistekla iz sudijinog uputstva poroti, na suđenju za davanje lažnog iskaza, u vezi sa tačkom optužbe za koju je presuda bila “nije dokazana” (vidi tačku 12 gore). To su sledeća pitanja:

(a) da li je na suđenju za davanje lažnog iskaza na kojem optuženi nije bio optuženi na prethodnom suđenju uopšte bitno da li je izjava koju je bio dao a onda lažno demantovao pod zakletvom navodno pribavljena na način koji se može smatrati nepoštenim; i

(b) da li je na suđenju za davanje lažnog iskaza “materijalnost” lažnog svedočenja za predmet suđenja na prethodnom suđenju (i) preduslov za osudu i u svakom slučaju (ii) činjenično pitanje koje treba ostaviti poroti na rasuđivanje.

24. Dana 13. juna 1986. godine, pred Vrhovnim sudom su se strane izjasnile po ovim pitanjima. G-din Grejndžer je iskoristio svoje zakonsko pravo da ima zastupnika na raspravi, a honorar starijeg advokata koji ga je zastupao platio je Ministar (vidi tačku 23 dole). U mišljenju objavljenom 26. juna, Sud je izneo da uputstva sudije osnovnog suda - koja su išla u korist podnosioca predstavke - nisu predstavljala tačno tumačenje zakona. Ovo mišljenje nije uticalo na oslobađajuću presudu podnosiocu predstavke (vidi tačku 33 dole).

II. Relevantno domaće pravo i praksa

A. Žalbe na osudu i/ili izrečenu kaznu koje podnose lica osuđena prema optužnici

25. Svako lice osuđeno po optužnici za krivično delo u Škotskoj ima automatsko pravo da se žali, bez obaveze da pribavi prethodnu dozvolu suda, na presudu ili izrečenu kaznu. U slučajevima kao što je onaj podnosioca predstavke, koji je osuđen prema optužnici, ovo pravo omogućava član 228 škotskog Zakona o krivičnom postupku iz 1975. godine dopunjen škotskim Zakonom o krivičnoj pravdi iz 1980. godine (u daljem tekstu: “Zakon iz 1975. godine”).

26. U žalbi na osudu, podnosilac žalbe ima pravo da traži da se razmotri bilo kakva greška ili nepravda koju je sud navodno načinio u prethodnom postupku. Pojam “sudska zabluda” nije zakonski definisan, ali obuhvata između ostalog pogrešna uputstva koja sudija daje poroti ili pogrešne odluke o prihvatljivosti dokaza, kao i povrede prirodnog prava.

Apelacioni sud koji smatra da je došlo do sudske zablude ima diskreciono pravo da ne prihvati žalbu ukoliko ustanovi da zabluda nije takve prirode da zahteva poništenje presude (član 254 Zakona iz 1975. godine).

27. Svako ko želi da se žali protiv osude je dužan da podnese obaveštenje da namerava da to učini najkasnije dve sedmice nakon konačne odluke u postupku protiv njega (član 231 Zakona iz 1975. godine). To lice onda ima šest nedelja da podnese

žalbu sa punim obrazloženjem; ono u načelu nema pravo da bilo koji aspect žalbe temelji na osnovu koji nije tu obrazložen (član 233 Zakona iz 1975. godine).

28. Na raspravi prvi reč ima podnosilac žalbe ili njegov zastupnik; to može biti učinjeno i u pismenom obliku, mada to nije uobičajeno (član 234 Zakona iz 1975. godine). Nakon toga se sudu obraća advokat koji zastupa državu.

Advokat države je dužan da postupa potpuno pravično i da pomogne sudu pružajući nepristrasne informacije, i, ako je potrebno, da iznosi svoje argumente na način koji osigurava da navodi podnosioca žalbe mogu da se razmotre u najboljem mogućem svetlu. Ovo je posebno važno u slučajevima kada podnosioca žalbe ne zastupa advokat. Ima mnogo takvih slučajeva, kao prvo zbog toga što neograničeno pravo podnošenja žalbe (vidi tačku 25 gore) ima za posledicu podnošenje velikog broja žalbi koje su bez osnova pa time ne ispunjavaju uslove za pružanje pravne pomoći (vidi tačku 31 dole). Drugo, i bez obzira na to da li je pravna pomoć pružena ili ne, advokat je prema "Pravilniku o ponašanju advokata" dužan da odbije da nastavi žalbeni postupak ukoliko ustanovi da ne postoje osnove koje je spreman da navede pred sudom.

Bilo da podnosilac žalbe ima pravnog zastupnika ili ne, sud će detaljno razmotriti žalbu i podrobno ispitati aspekte koji bi mogli da budu za njega povoljni.

29. Prilikom žalbenog postupka pred Vrhovnim krivičnim sudom država će uvek imati zastupnika; to će biti ili Ministar škotskog pravosuđa ili Javni tužilac (dva vrhovna Pravna činovnika u Škotskoj) ili jedan od zamenika ministra. U žalbenom postupku nakon dugotrajnog suđenja državu obično zastupa advokat koji je je i zastupao na suđenju zbog toga što je dobro upoznat sa slučajem.

Budući da su istovremeno i ministri u vladi, dvojica vrhovnih Pravnih činovnika mogu u bilo koje vreme da prime hitan poziv da obave druge dužnosti. To znači da je sa njima pred sudom obično i drugi advokat, ali on neće aktivno učestvovati u postupku osim ako Pravni činovnik ne bude pozvan da ode. Sa njima će po pravilu biti i činovnik državne kancelarije koji je toga dana pripremio tekuću dokumentaciju; njegova je dužnost čisto administrativna i on neće učestvovati u razmatranju žalbe.

B. Pravna pomoć za žalbe u krivičnim postupcima

30. Pravna pomoć koja je na raspolaganju licima optuženim za krivična dela obuhvata pojedine radnje u vezi sa odlukom da li da se podnese žalba, kako je navedeno u tački 13 gore. Ako se donese odluka da se žalba podnese, moguće je podneti molbu za dodeljivanje pravne pomoći. U trenutku odvijanja predmetnog slučaja, dostupnost pravne pomoći bila je propisana Zakonom o pravnoj pomoći za Škotsku iz 1967. godine, sa dopunama (u daljem tekstu: "Zakon iz 1967. godine"). Molbe je razmatrao Komitet za pravnu pomoć za Vrhovni sud Društva advokata Škotske, čiji su članovi nezavisni advokati, kako oni sa pravom zastupanja pred Vrhovnim sudom⁴ tako i oni koji imaju pravo zastupanja i pred nižim sudom⁵ a sa znatnim iskustvom u pogledu savremene procesne prakse.

⁴ "Advocates"

⁵ "Solicitors"

Celokupan sistem pružanja pravne pomoći reformisan je Zakonom o pravnoj pomoći za Škotsku iz 1986. godine, koji je počevši od 1. aprila 1987. godine zamenio Zakon iz 1967. godine. Posebno je značajno da su funkcije Komiteta za pravnu pomoć prebačene na drugo telo.

31. Članom 1(7) zakona iz 1967. godine je propisano:

“U krivičnom postupku licu neće biti pružena pravna pomoć u vezi sa -

(a)...

(b) žalbenim postupkom protiv osude ili izrečene kazne ... osim ako ne izgleda da to lice ima snažne osnove za pokretanje tog postupka, i da je razumno da ono primi pravnu pomoć u posebnim okolnostima slučaja.”

Bilo bi izuzetno neuobičajeno da Komitet odluči da nije razumno dodeliti pravnu pomoć licu za koje je izgledalo da poseduje dobre osnove za žalbu. Komitet je obično odlučivao o molbama na osnovu dokumentacije koja mu je bila na raspolaganju, koja je obuhvatala žalbenu predstavku sa osnovom za žalbu i sudijinu završnu reč poroti, kao i u svetlu stavova pravnog zastupnika ili advokata podnosioca molbe na suđenju.

Prema članu 21 Sistema za pravnu pomoć u krivičnom pravu Škotske iz 1975. godine, odluka Komiteta o meritumu molbe za dodeljivanje pravne pomoći u krivičnom žalbenom postupku se smatrala konačnom.

C. Reference Ministra škotskog pravosuđa

32. Članom 263A Zakona iz 1975. godine je propisano da u slučajevima kada lice koje je krivično optuženo bude oslobođeno krivice u vezi sa određenom optužbom Ministar škotskog pravosuđa ima pravo da pravno pitanje koje se pojavilo u vezi s tom optužbom uputi Vrhovnom sudu i traži njegovo mišljenje. Na raspravi lice kojega se to tiče može da se pojavi lično ili da bude zastupljeno. Ukoliko to lice ne želi da bude zastupljeno, sud će imenovati pravnog savetnika da deluje u svojstvu prijatelja suda kako bi se osiguralo da se sva pitanja razmotre u potpunosti. U oba slučaja će honorar savetniku isplatiti Ministar.

33. Ovaj postupak je uveden u škotsko pravo jer pre toga u svim krivičnim postupcima tužilac nije imao pravo da podnosi žalbu na presudu. Postojala je dakle opasnost da neka pogrešna odluka sudije bude smatrana merodavnom u kasnijim slučajevima.

Jedina svrha reference Ministra škotskog pravosuđa je razjašnjenje zakona za korišćenje u budućnosti, pri čemu je članom 263A izričito određeno da Vrhovni sud “neće uticati na oslobađujuću presudu” lica o kome se radi. Protiv njega ne može da bude pokrenut nov postupak u vezi sa optužbom koja je u pitanju, čak i ako je mišljenje povoljno za tužioca.

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

34. U predstavci br. 11932/86 upućenom Komisiji 5. decembra 1985., g-din Grejndžer se žalio posebno na to da mu je bilo uskraćena besplatna pravna pomoć za žalbu. Pozvao se na članove 5, 8 i 13 Konvencije, i posebno na stavove 1 i 3(c) člana 6

35. Komisija je predstavku proglasila prihvatljivom 9. maja 1988. godine.

U izveštaju od 12. decembra 1988. (sačinjenom shodno članu 31), Komisija zaključuje:

(a) jednoglasno, da je postojala povreda stava 3(c) člana 6;

(b) sa jedanaest glasova prema jednim, da se u predmetnom slučaju ne može pokrenuti pitanje primene stava 1 člana 6;

(c) jednoglasno, da nije bilo povrede člana 5 i člana 8;

(d) jednoglasno, da nije postojala povreda člana 13 u pogledu pritužbi podnosioca predstavke po članovima 5 i 8, da u predmetnom slučaju nema posebnih pitanja koja se mogu pokrenuti po članu 13 u pogledu pritužbi podnosioca predstavke po članu 6.

Integralni tekst mišljenja Komisije i suprotnih mišljenja njenih članova iz dotičnog Izveštaja dati su u prilogu ove presude*.

* Objašnjenje Sekretarijata Suda: iz praktičnih razloga ovaj se aneks daje samo uz štampanu verziju presude (tom 147 Serije A Publikacija Suda), ali se kopija ovog Izveštaja može dobiti u Sekretarijatu.

ZAVRŠNI PODNESCI SUDU

36. Na raspravi održanoj 23. oktobra 1989. godine, podnosilac predstavke je od Suda zatražio da “odobri (njegove) pritužbe, donese odluku u njegovu korist, dodeli mu pravično zadovoljenje u vezi sa pritužbama i odredi da Država plati sudske troškove”. Dodao je, međutim, da se osećao “obaveznim da prihvati odluku Komisije” u vezi sa članovima 5, 8 i 13.

Država je od Suda zatražila da zaključí:

“(a) da podnosilac predstavke nije bio iscrpeo sve domaće pravne lekove u vezi sa pritužbom po članu 6 Konvencije, ili, alternativno, da nije postojala povreda člana 6; i

(b) ... da nije postojala povreda članova 5, 8 i 13 Konvencije.”

PRAVO

1. PRETHODNI PODNESCI DRŽAVE

37. Država je u svom memorijalu tvrdila da g-din Grejndžer nije bio iscrpeo sve domaće pravne lekove, i to zato što (a) nije podneo ponovnu molbu Komitetu za

pravnu pomoć, zajedno sa (b) što “nije bio pokrenuo [pitanja koja sada podnosi organima Komisije] u prvoj molbi Komitetu”.

Podnosilac predstavke i Komisija se nisu složili.

38. Što se tiče osnove (b) u vezi sa tvrdnjom da domaći pravni lekovi nisu bili iscrpljeni, Država je na raspravi pred Sudom objasnila da su se pomenute “tačke” odnosile na psihijatrijski izveštaj o podnosiocu predstavke i njegovim ograničenim intelektualnim i jezičkim sposobnostima (vidi tačku 15 gore). Država je doduše priznala da pred Komisijom nije bila izričito povezala te tačke sa pitanjem neiscrpljenja pravnih lekova.

Stav je Suda da nije postojao nikakav razlog koji bi sprečio Državu da to učini. Shodno tome se Država u skladu sa pravom precedenata ne može pozivati na neiscrpljenje po ovom osnovu (vidi, na primer, presudu u predmetu Artiko od 13. maja 1980., Serija A br. 37, str. 13, tačka 27, i presudu u predmetu Brikmost od 7. jula 1989., Serija A br. 158, str. 27, tačka 73).

39. Što se tiče osnova (a), koji je pokrenut pred Komisijom, Država je iznela stav da nakon što je Vrhovni krivični sud tražio transkript izvođenja dokaza i odložio raspravu o žalbi g-dina Grejndžera 27. septembra 1885. godine (vidi tačku 19 gore), on bi imao mogućnost da ponovo podnese molbu za dodelu pravne pomoći ili da zamoli Komitet za pravnu pomoć da preispita svoju odluku.

U vezi s ovim, Država je navela da mada Komitet nije zakonom obavezan da preispita molbe koje je odbio, njegova praksa - koja je bila uobičajena i dobro poznata u to vreme - je bila da to učini ukoliko je bilo došlo do stvarne promene okolnosti ili ukoliko su pred njega izneti relevantni novi podaci. U vezi s ovim se Država pozvala na predmete Larkin protiv Zastupnika njenog veličanstva i Viljemson protiv Zastupnika njenog veličanstva (1988., Izveštaji o krivičnim predmetima u Škotskoj br. 30 i 56) u kojima je bila dodeljena pravna pomoć, pošto je apelacioni sud tražio transkripte svedočenja u prvostepenom postupku, podnosiocima predstavki kojima prethodno nije bila odobrena pravna pomoć.

40. Sud primećuje da su dva pomenuta slučaja iz 1988. godine, to jest nekoliko godina nakon žalbe podnosioca predstavke, do kog je vremena sistem dodeljivanja pravne pomoći već bio reformisan (visi tačke 14 i 30 gore). Država nije iznela nikakve dokaze u vezi sa praksom Komiteta za pravnu pomoć po pitanju preispitivanja molbi, čije postojanje je g-din Grejndžer doveo u pitanje. Sledi da Država nije ponudila potrebne dokaze o postojanju pravnog leka koji je podnosilac predstavke trebalo da iscrpi (vidi, kao najnoviji presedan, presudu u predmetu Broziček od 19. decembra 1989. godine, Serija A br. 167, str. 16, tačka 32).

41. Sledi da je prethodna primedba delimično podložna zabrani poricanja prethodne tvrdnje a u ostalom delu neosnovana.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6

42. G-din Drejndžer se žalio na odbijanje da mu se dodeli pravna pomoć i na nejednakost oružja koja je po njegovom mišljenju iz toga sledila. Tvrdio je da su prekršeni stavovi 1 i 3(c) člana 6 Konvencije, kako sledi:

“Svako, tokom odlučivanja o .. krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu raspravu ... pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ...

...

3. Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:

...

(c) da se brani lično ili putem branioca, ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;

...”

Država je ove navode osporila. Komisija je iznela stav da jeste postojala povreda stava 3(c) člana 6, a da u vezi sa stavom 1 nije postojalo nikakvo posebno pitanje.

43. Budući da garancije stava 3 člana 6 predstavljaju posebne aspekte prava na pravično suđenje u krivičnim predmetima navednog u stavu 1 (vidi, na primer presudu u predmetu Kostovski od 20. novembra 1989., Serija A br. 166, str. 19, tačka 39), Sud smatra neophodnim da razmotri pritužbe podnosioca predstavke iz ugla stava 3(c) i stava 1 člana 6 uzetih zajedno.

44. Što se tiče stava 3(c) člana 6, nije bilo spora o tome da g-din Grejndžer nema “dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć”; jedino pitanje u vezi s ovim stavom je dakle da li su “interesi pravde” zahtevali da mu ta pomoć bude dodeljena besplatno.

U vezi s ovim, Sud primećuje da način na koji bi trebalo primeniti stav 1, kao i stav 3(c), člana 6 u odnosu na apelacione ili kasacione sudove zavisi od posebnih svojstava datih postupaka; trebalo bi uzeti u obzir celokupnost postupaka obavljenih u domaćem pravnom poretku kao i ulogu apelacionih i kasacionih sudova u tom poretku (vidi, između ostalih., presudu u predmetu Monel i Moris od 2. marta 1987. godine, Serija A br. 115, str. 22, tačka 56).

45. Država je tvrdila da zaključak Komisije nije bio opravdan raznim činionicima na koje se bila oslonila. Po mišljenju Države, interesi pravde, za čiju su procenu nadležne domaće vlasti, nisu zahtevali dodeljivanje pravne pomoći za podnošenje žalbe, koju je Država opisala kao “potpuno neutemeljenu” i “bez razumne šanse da uspe”. Država je naglasila da je g-din Grejndžer uživao potpunu pravnu pomoć na suđenju koja je obuhvatila i pribavljanje mišljenja advokata o perspektivi žalbe, koje je bilo negativno (vidi tačke 13 i 15 gore); da se Komitet za pravnu pomoć, nezavisno i stručno telo, nije bio uverio da postoje čvrsti osnovi za žalbu (vidi tačku 16 gore); da je podnosiocu predstavke bilo omogućeno da iznese argumente na žalbenoj raspravi (vidi tačke 18 i 20 gore); i da je slučaj morao da se posmatra u kontekstu škotskog pravnog sistema, gde apelacioni sud igra aktivnu ulogu a od države se očekuje nepristrasna uloga, i gde automatsko pravo na podnošenje žalbe rezultira podnošenjem velikog broja neosnovanih žalbi (vidi tačke 25 i 28 gore).

46. Stav Države da je žalba bila “potpuno neutemeljena” je negativniji nego mišljenje koje je o ovom pitanju izneo advokat podnosioca predstavke i Komitet za pravnu pomoć (vidi tačke 15-16 gore). Zadatak Suda nije, međutim, da se detaljnije bavi

ovim pitanjem, posebno ne formulisanjem sopstvenog stava o tome da li je Komitet bio u pravu kada je 11. jula 1985. godine zaključio da se nije bio uverio da postoje dobri osnovi za podnošenje žalbe. Odgovor na pitanje da li interesi pravde zahtevaju dodelu pravne pomoći bi trebalo tražiti u svetlu slučaja u celini. U tom pogledu su od značaja ne samo situacija koja je postojala u trenutku kada je doneta odluka o molbi za dodelu pravne pomoći nego i ona koja je postojala u trenutku rasprave o žalbi.

47. G-din Grejndžer je osuđen za davanje lažnog iskaza na pet godina zatvora. Nema dakle nikakve sumnje koliko je žalba značajna za njega.

Pred Vrhovnim krivičnim sudom je zbog dobrog poznavanja slučaja državu zastupao Javni tužilac, čije je obraćanje sudu trajalo dugo (vidi tačke 12, 18 i 29 gore). S druge strane, podnosilac predstavke - što nije ni osporeno - nije bio u stanju da u potpunosti razume niti govore koje je čitao a koji su bili prethodno pripremljeni za njega (vidi tačke 18 i 20 gore) niti argumente koje je druga strana iznosila pred sudom. Takođe je jasno da, ako bi bilo došlo do takve prilike, on ne bi bio u stanju da iznese valjane odgovore na te argumente ili na pitanja sudija.

Prethodno pomenuti činioци imaju veliku težinu u predmetnom slučaju zbog složenosti jednog od posmatranih pitanja. Mada Vrhovni krivični sud nije imao mnogo problema da odbaci četiri osnova za žalbu g-dina Grejndžera, to nije bio slučaj kod preostalog osnova. Nakon iznošenja argumenata, sud je odlučio da bi ovaj osnov - za koji je sam Javni tužilac rekao pred Evropskim sudom da se vrti oko "teškog" razlučivanja između pisanih izjava svedoka i drugih izjava (vidi tačku 17(b) gore) - trebalo detaljnije razmotriti. Sud je odložio raspravu i tražio transkript svedočenja na suđenju kako bi mogao da bolje razmotri pomenuto pitanje (vidi tačku 19 gore). Postalo je dakle jasno da ovaj žalbeni osnov pokreće složeno i važno pitanje.

U takvoj situaciji je trebalo da postoje neka sredstva kojima bi se nadležnim vlastima, uključujući i Vrhovnom krivičnom sudu u obavljanju svoje dužnosti da obezbedi pravično odvijanje žalbenih postupaka, omogućilo da isposlaju preispitivanje odluke o odbijanju molbe za dodelu pravne pomoći. Međutim, prema pravilima koja su bila na snazi u predmetno vreme, za odluku Komiteta za pravnu pomoć od 11 jula 1985. godine je navedeno da je bila konačna. Država je ipak navela da je u praksi bilo moguće preispitati odluku nakon što je Vrhovni sud tražio transkript svedočenja i odložio žalbenu raspravu (vidi tačke 39-40 gore). Ali do preispitivanja nije došlo. Sudu se čini da bi posmatrajući sve okolnosti slučaja bilo u interesu pravde da je podnosiocu predstavke bila dodeljena besplatna pravna pomoć barem u toj fazi i to za postupak koji je sledio. Takvo postupanje - koje bi bilo u skladu sa onim što se dogodilo u kasnijim predmetima Larkin i Viljemson (vidi tačku 39 gore) - bi kao prvo služilo interesima pravde i pravičnosti tako što bi podnosiocu predstavke omogućilo da pruži delotvoran doprinos postupku (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu Pakeli od 25. aprila 1983. godine, Serija A br. 64, str. 18, tačka 38). Pored toga, Vrhovni krivični sud bi tada imao priliku da čuje - baš kao što to čini pre davanja mišljenja o referenci Ministra škotskog pravosuđa (vidi tačku 32 gore) - stručne pravne argumente obe strane o složenom pitanju.

48. Sud dakle zaključuje da je postojala povreda stava 3(c) uzetog zajedno sa stavom 1 člana 6.

III. NAVODNE POVREDE ČLANOVA 5, 6 I 13

49. G-din Grejndžer je pred Komisijom takođe tvrdio da su povređeni članovi 5, 8 i 13 Konvencije (vidi tačku 36 gore). Međutim, ove tvrdnje Sud nije ispitivao (vidi tačku 36 gore) i ne vidi potrebu da ih ispituje po sopstvenom nahođenju.

IV. PRIMENA ČLANA 50

50. Članom 50 Konvencije je propisano:

“Kada Sud utvrdi da je neka odluka ili mera preduzeta od strane pravnih ili drugih vlasti Visoke strane ugovornice u celini ili delimično protivna obavezama koje proističu iz ove konvencije, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu za posledice ove odluke ili mere, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

G-din Grejndžer je po ovoj odredbi tražio odštetu i nadoknadu troškova postupka pred institucijama Konvencije.

A. Odšteta

51. Priznajući da je bilo nemoguće biti siguran u ishod žalbe u slučaju da je pravna pomoć bila dodeljena, g-din Grejndžer je izneo stav da nije moglo da se kaže da nije postojala objektivna šansa da žalba bude uspešna. Tvrdio je da ima pravo na odštetu u iznosu od oko 10.000 funti sterlinga zbog držanja u zatvoru i stresa koji je pretrpeo zbog celokupnih okolnosti slučaja, budući da mu je bila uskraćena mogućnost plaćenog posla a privatni život poremećen.

52. Sud ne može da pravi pretpostavke o ishodu žalbe g-dina Grejndžera da mu je bila pružena pravna pomoć. Kako je naglasila Država, čak i u tom slučaju bi osnovi za žalbu koji bi bili izneti bili isti (vidi tačku 27 gore); ne može se dakle pretpostaviti da bi ishod bio povoljniji za podnosioca predstavljanja. Sud se dakle slaže sa Državom da nije ustanovljeno postojanje bilo kakve uzročno-posledične veze između povrede člana 6 i navodne novčane štete.

Što se tiče nematerijalne štete, istina je, kako je Država naglasila, da mada g-dinu Grejndžeru nije dodeljena pravna pomoć on jeste uživao pomoć advokata tokom celokupnog trajanja žalbenog postupka (vidi tačke 17, 18 i 20 gore). Međutim, i pored ovoga on mora da je bio ostavljen sa određenim osećanjem izolovanosti i zbuđenosti, naročito kada je saznao da će morati da se suoči sa drugom raspravom o složenom pitanju koje nije mogao da u potpunosti razume. Sud smatra da bi mu po ovoj stavci trebalo platiti odštetu u iznosu od 1.000 funti.

B. Sudski troškovi

53. G-din Grejndžer nije tražio nikakvu nadoknadu u vezi sa postupcima pred domaćim sudom; u vezi sa ovim pitanjem je njegov zastupnik objasnio Sudu da ne smatra da bi očekivao da njegov klijent plati troškove aktivnosti preduzetih u vezi sa njegovom žalbom na presudu.

54. Za advokatske honorare i troškove u vezi sa postupkom u Strazburu, podnosilac predstavke je tražio nadoknadu iznosa od 11.290,73 funte (PDV uračunat); ovaj iznos nije obuhvatao putne troškove i troškove boravka koje je pokrio Savet Evrope putem pravne pomoći.

Država nije osporila činjenicu da je podnosilac predstavke navukao odgovornost za plaćanje iznosa van gore pomenute pravne pomoći, i iznela je spremnost da pokrije troškove kako ih Sud utvrdi na uobičajen način. Država je, međutim, iznela niz opaski na zahtev za nadoknadu troškova i navela svoju procenu u iznosu od 4.092,13 funti (PDV uračunat); ovaj iznos bi trebalo umanjiti ako i u meri u kojoj ne bude utvrđeno postojanje povreda u vezi sa određenim navodima podnosioca predstavke.

55. Sud je zahtev ispitao u svetlu kriterijuma koji proizilaze iz svojih precedenata i opaski Države i Delegata Komisije. S tim u vezi želi da naglasi sledeće:

(a) Pravni zastupnik podnosioca predstavke je svoj račun načinio na osnovu škotskih skala sudskih troškova i opštih poslova. Kao i Delegat, Sud ne prihvata tvrdnju Države da bi odgovarajući osnov za obračun trebalo da budu advokatski honorari u krivičnom pravu plativi u Škotskoj. U svakom slučaju, Sud u ovom kontekstu nije vezan nikakvim domaćim skalama ili standardima (vidi, na primer presudu u predmetu Ekl od 21. juna 1983. godine, Serija A br. 65, str. 15, tačka 35).

(b) Sud sa Državom deli sumnju u vezi sa iznosima i relevantnošću određenih stavki u računu zastupnika podnosioca predstavke.

(c) Istina je da navode o povredama članova 5, 8 i 13 Konvencije sadržane u predstavci Komisiji Sud nije podržao. Međutim, pomenuti navodi podnosioca predstavke nisu ni razmatrani pred Sudom (vidi tačku 49 gore); povrh toga, po Delegatu, tokom postupka pred Komisijom u vezi sa istima nije bilo ni usmene rasprave niti pismenih podnesaka. Veći deo rada pravnog zastupnika podnosioca predstavke odnosio se dakle na stavove 1 i 3(c) člana 6, tako da po mišljenju Suda ne bi bilo prikladno učiniti znatno umanjenje u vezi sa neuspešnim pritužbama.

56. Uzimajući u obzir gore pomenute činioce kao i pravnu pomoć isplaćenu od strane Saveta Evrope za advokatske honorare i na osnovu pravične procene, Sud određuje da g-din Grejndžeru ima pravo na nadoknadu sudskih troškova u iznosu od 7.000 funti sterlinga (PDV uračunat).

IZ REČENIH RAZLOGA, SUD

1. Jednoglasno odbacuje primedbu Države u vezi sa neiscrpljenjem domaćih pravnih lekova;
2. Jednoglasno zaključuje da je postojala povreda stava 3(c) člana 6 uzetog zajedno sa stavom 1 člana 6 Konvencije;
3. Jednoglasno zaključuje da ne nije potrebno ispitati slučaj po članovima 5, 8 i 11;

4. Sa četiri glasa prema tri zaključuje da Ujedinjeno kraljevstvo ima podnosiocu predstavke platiti iznos of 1.000 (jedna hiljada) funti (PDV uračunat) za nematerijalnu odštetu;

5. Jednoglasno zaključuje da Ujedinjeno kraljevstvo ima podnosiocu predstavke platiti iznos of 7.000 (sedam hiljada) funti (PDV uračunat) za nadoknadu sudskih troškova;

6. Jednoglasno odbacuje ostatak odštetnog zahteva.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi održanoj u Zgradi ljudskih prava u Strazburu 28. marta 1990. godine.

Rolv Rizdal, predsednik, sr.

Mark-Andre Ejsen, sekretar, sr.